

debatt@klassekampen.no

KRONIKK
& DEBATT

Det begynner å bli barnslig.

NADER NAEIMI, SEKSJONSLEDER I AUSTRALISKE AMP CAPITAL INVESTORS,
REAGERER PÅ PÅ DONALD TRUMPS SISTE TOLL-UTSPILL

Dansk bondeleder: «Gårdbrukerne kan bli traktorførere for utenlandske kapitalfond».

Forbilde eller vrengebilde?

Dag Seierstad
ORIENTERING

Vi står foran landbruksforhandlinger mellom bondeorganisasjonene og staten, der det er viktig at de rødgrønne partiene sammen med Kristelig Folkeparti gjør det klart at et flertall på Stortinget ikke vil godkjenne et forhandlingsresultat som lar Høyre og Fremskrittspartiet bestemme retningen for landbrukspolitikken.

Jordbrukspolitikken har ansvaret for et samfunnsoppdrag. Vi har ikke helsepolitikk for sjukepleiernes skyld. Jordbrukspolitikken føres heller ikke for bøndenes skyld. Det må også Bondelaget legge til grunn. Det er i ulike sammenhenger det likelydende budskapet fra stortingsrepresentantene Torgeir Knag Fylkesnes (SV) og Per Olaf Lundteigen (Sp).

Stortinget har slått fast at matvaresikkerhet er landbrukets viktigste oppdrag. Ved å legge dette samfunnsoppdraget til grunn for landbruksforhandlingene vil det kunne utløse en snuoperasjon i norsk jordbruk. Det er også Fylkesnes og Lundteigen enige om. Det blir avgjørende om Arbeiderpartiet og Kristelig Folkeparti sender like klare signaler før forhandlingene starter.

Årsmøtet i Oppland Arbeiderparti var nylig klart nok: Jordbruket vårt «er prega av overproduksjon, gjeldsvekst, fallende sjølforsyning og for dårlige inntektsmuligheter. Årsaken er at de jordbrukspolitiske virkemidlene er utformet for å støtte opp om volum med billig kraftfôr, tilskudd til volum og statlig investeringsstøtte til kapasitetsøkning i nye storfjøs. Disse virkemidlene gjør det mer lønnsomt å produsere mat på importert kraftfôr til dyra, enn å produsere mat til folk og dyr på jord i Norge».

Fremskrittspartiet og deler av Høyre holder derimot det danske jordbruket fram som et forbilde. Det er nok å lese forsidene på danske aviser for

TØFF KONKURRANSE: Danske bønder må konkurrere med matprodusenter i land med langt lavere lønns- og prisnivå enn det danske, skriver Dag Seierstad. Bildet er fra Fanø. FOTO: BERIT KEILEN, NTB SCANPIX

å få et helt annet bilde av situasjonen.

Dansk landbruk har i over hundre år forsynt andre land med flekk og smør. Det var hovedgrunnen til at flertallet av de danske velgerne i 1972 stemte ja til medlemskap i EU (den gang EEC).

Rundt 1970 ble 55 prosent av dansk mat solgt til utlandet. Nå er prosenten nærmere 90. Det betyr at danske bønder både ute og hjemme må konkurrere med matprodusenter i land med langt lavere lønns- og prisnivå enn det danske.

Ifølge landbruksøkonomen Jørgen Steen Nielsen er de sikreste vinnerne i denne konkurransen de tverrnasjonale selskapene som forsyner landbruket rundt om i verden med patentverna sprøytemidler, genspleisede planter, hormoner, antibiotika og stadig mer avansert landbruksmekanikk.

Bønder i Danmark må også konkurrere med danske landbruksbedrifter som har etablert seg i andre land. Selskapet FirstFarms med dansk adresse i Billund,

driver landbruk i Romania og Slovakia på til sammen 160.000 mål. Det danske storkonsernet Idavang leverte i 2012 over 600.000 griser til slaktning fra eiendommene sine i Litauen og Russland.

I 2014 ble alle restriksjoner om hvem som kunne eie en

ganger så mange griser på hver gård. For tretti år sia hadde en vanlig melkeprodusent 27 kyr. Nå er gjennomsnittet 140.

Denne kombinasjonen av stordrift og spesialisering gjorde at produsentene fikk mindre betalt både for

«I 1970 var det 54 griseslakterier i Danmark. Nå er det åtte igjen»

landbrukseiendom tatt ut av lovverket. I den nye loven står det at aksjeselskap, andelslag, investeringsfond og forsikringsselskap kan kjøpe landbrukseiendom.

De allsidige bøndene ble gradvis spesialisert. De ble enten «griseprodusenter», «fjærkeprodusenter» eller «melkeprodusenter». I 1970 var det både kyr og griser på 68 prosent av gårdsbruka. I 2007 var det bare 4 prosent med både kyr og griser. Samtidig var det i snitt blitt over tjue

svinekjøtt og melk, og samtidig ble gårdbrukeren mer sårbar både når prisene falt på grunn av overproduksjon og når sjukdom ramma besetningen.

I april 2015 fjerna EU systemet med melkekvoter. I Danmark falt melkeprisen med over 20 prosent i løpet av 2015. Danske bønder var havna i en «dødsspiral», kunne overskriftene i avisene fortelle. Mer enn hver tredje grisunge blir sendt ut av Danmark for at de skal vokse opp billigst mulig, oftest i

Polen og Tyskland.

Mye av slaktingen foregår også i andre land. I 1970 var det 54 griseslakterier i Danmark. Nå er det åtte igjen. Den danske slakterikjeden Danish Crown har to tredeler av sine 25.000 ansatte på slakterier utafor Danmark.

I januar 2015 var gjelda i landbruket i Danmark på 371 milliarder kroner. Det var en tredobling på 20 år. Heltidsbønder har i gjennomsnitt en gjeld på over 22 millioner kroner – en sjudobling på tjue år.

Gjelda vokste av mange grunner. Prisen på landeieendommer økte så kraftig at bankene begynte å friste bønder med store lån med pant i gården og med ytterst risikable lån i utenlandsk valuta.

Da finanskrisa slo i gjennom i 2007–08, brast de mange store og små prisbølene i landbruket. Dermed forsvant evnen til å betale ned på gjelda. Danske analyser viser at bankene de siste åra har tjent tre ganger så mye på jordbruket som bøndene sjøl.

Støtten til landbruket fra EU og staten ligger på over ti milliarder kroner i året. EU-støtten til landbruket ble lenge knyttet til størrelsen på produksjonen. Nå er det arealet som avgjør nivået på støtten fra EU. Begge deler var til fordel for store bruk. Landbruksøkonomen Søren Kjeldsen-Kragh har påvist at store gårdsbruk har et svakere driftsresultat enn mindre bruk hvis støtten ikke inkluderer.

Fra 2019 faller EU-støtten bort for alle bruk på under 50 mål. I Danmark gjelder det 8000 bruk.

Formannen for organisasjonen «Landbrug og fødevarer» som organiserer både bønder og landbruksbedrifter, Martin Merrild, sa i 2014: «Danske gårdbrukere kan bli traktorførere for utenlandske kapitalfond.»

Agri Analyse har som sin konklusjon at de danske erfaringene om «stor skala og stor produksjon ikke automatisk betyr god økonomi».

Dag Seierstad, rådgiver for SVs stortingsgruppe og medlem av fagrådet til Attac dag.seierstad@stortinget.no

Viktigste kilder: Jørgen Steen Nielsen: «Hvad skal vi med landbruket?», 2016 «Slipp bonden fri! Gjeld og jordbruk i Danmark.» Agri Analyse 2012